

-CONCEPT-

Project leefbaarheid kern Ubachsberg

Rapportage Toekomstverkenning

November 2003

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	3
2.	LEEFBAARHEID UBACHSBERG: STERKTEN EN ZWAKTEN	3
3.	RELEVANTE ONTWIKKELINGEN	5
4.	VISIE OP BASISKWALITEIT KERNEN VOERENDAAL	6
5.	UBACHSBERG IN TOEKOMSTPERSPECTIEF	8
5.1.	ONTWIKKELINGSGANG ZONDER INTERVENTIES	8
5.2.	ONTWIKKELINGSGANG MET INTERVENTIES	9
6.	VERGELIJKENDE ANALYSE	10
7.	OPSTAP NAAR HET UITVOERINGSPROGRAMMA	12

1. INLEIDING

In het kader van het project ‘Leefbaarheid kern Ubachsberg’ heeft als eerste stap het bronnenonderzoek plaatsgevonden. Door middel van startconferenties, een enquête onder de inwoners en een inventarisatie van de uitgangssituatie is veel informatie verzameld. Deze is gebundeld in de Rapportage Basisgegevens. De verzamelde informatie is vervolgens geanalyseerd met als resultaat een beeld van de sterkten en zwakten van Ubachsberg. Conform het projectplan is thans de toekomstverkenning aan de orde. Deze omvat als onderdelen:

- a. samenvatting van de sterkte-zwakte analyse;
- b. schets van enkele vanuit de optiek van leefbaarheid van Ubachsberg relevante ontwikkelingen;
- c. twee toekomstscenario’s voor Ubachsberg, een met en een zonder interventies;
- d. visie op basiskwaliteit (dit onderdeel is relevant voor alle kernen van Voerendaal);

Cruciaal in het licht van het vervolgtraject is de analyse waarbij de uitgangssituatie van Ubachsberg wordt vergeleken met het realistische streefbeeld, ontleend aan de visie op basiskwaliteit c.q. het toekomstscenario met interventies. Zodoende ontstaat immers de ‘kapstok’ waaraan het Uitvoeringsprogramma en de daarin opgenomen verbetertrajecten worden opgehangen.

2. LEEFBAARHEID UBACHSBERG: STERKTEN EN ZWAKTEN

De analyse van de sterkten en zwakten van Ubachsberg is enerzijds gebaseerd op objectieve gegevens (feiten), anderzijds op subjectieve gegevens (meningen). In samenhang en tot de kern teruggebracht leveren deze het volgende beeld op:

Algemeen

Ubachsberg wordt ervaren als een dorp waar het fijn wonen is. De mensen zijn aan Ubachsberg gehecht en voelen zich medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid.

Sociale netwerken

Ubachsberg heeft een rijk verenigingsleven. Uit de enquête blijkt dat het aantal actieve vrijwilligers relatief laag is. De indruk bestaat overigens dat dit beeld wordt beïnvloed door het feit dat veel mensen hun inzet voor het verenigingsleven niet als vrijwilligerswerk aanmerken. Overigens staan het vrijwilligerskader van de verenigingen wel onder druk. In Ubachsberg vinden voldoende gemeenschapsactiviteiten plaats. Ook los hiervan is er sprake van ontmoeting en saamhorigheid. In het algemeen is sprake van goede sociale cohesie, al zijn er uiteraard ook mensen die dit anders ervaren.

Veiligheid

Ubachsberg is een relatief veilige kern, al wordt hier en daar wel overlast ervaren.

Voorzieningen

Voor een kleine kern beschikt Ubachsberg over relatief veel voorzieningen. Majeur knelpunt vormt het ontbreken van een supermarkt. Een supermarkt in de kern zelf heeft -los van het directe gemak- een positief effect op de levendigheid, de sociale cohesie. Hinderlijk is dat je voor allerlei eenvoudige diensten niet (meer) in Ubachsberg terecht kunt.

Verkeer

Er worden tamelijk veel verkeersonveilige situaties in Ubachsberg ervaren. Er is nogal wat sluipverkeer en er wordt te hard gereden. Veel maatregelen die de verkeersveiligheid dienen te verbeteren worden als contraproductief ervaren.

Wonen

De woonsituatie in Ubachsberg is relatief gunstig. Doelgroepen voor wie dit onvoldoende geldt zijn de ouderen en de starters. Problemen zijn onder meer onvoldoende variatie in het woonaanbod, onvoldoende doorstroming, relatief weinig huurwoningen en het als ondoorzichtig ervaren toewijzingsbeleid.

Openbare ruimte

Het beeld van het centrum van Ubachsberg is niet hoogwaardig. Het beheer van de openbare ruimte kan op specifieke plaatsen worden verbeterd al is het over-all beeld bepaald niet slecht.

Zorg en welzijn

Zorg en welzijn worden als cruciaal ervaren, mede in het kader van de vermaatschappelijking. Een 1-loketfunctie voor informatie, advies en verwijzing (met name op het terrein van wonen, welzijn en zorg) wordt thans gemist. Op het vlak van signalering van problematiek op het terrein van zorg en welzijn valt winst te boeken door samenwerking.

Economische potentie

Ubachsberg telt veel relatief kleine ondernemingen. Met name de detailhandel staat onder druk door het ontbreken van een supermarkt c.q. servicepunt. Mensen moeten hiervoor buiten Ubachsberg terecht en nemen dan ook vaak dingen mee die in Ubachsberg nog wel te verkrijgen zijn. Op toeristisch gebied valt winst te boeken, hoewel hierbij steeds een afweging vanuit de optiek van leefbaarheid noodzakelijk is. Ubachsberg telt weinig werklozen.

Voor een uitvoeriger beeld wordt verwezen naar de sterkte-zwakte analyse zelf, die op de website staat (www.voerendaal.nl).

3. RELEVANTE ONTWIKKELINGEN

Het gestructureerd werken aan de leefbaarheid van Ubachsberg geschiedt binnen een dynamische context. Er zijn tal van (typen) ontwikkelingen die in dit verband relevant zijn en waar (zo veel als redelijkerwijs mogelijk) rekening mee moet worden gehouden. Een beknopte opsomming:

Autonome ontwikkelingen

Ook zonder leefbaarheidsproject staan de ontwikkelingen in Ubachsberg niet stil. Impulsen van de inwoners, de ondernemers, de professionele organisaties en de vrijwilligersorganisaties zorgen voor een autonome dynamiek.

Demografische ontwikkelingen

Er is -óók in Ubachsberg- sprake van (dubbele) vergrijzing, mede als gevolg van de langere levensverwachting van de inwoners (in 2015 maken de 55-plussers meer dan 40% van de inwoners van Ubachsberg uit). Mede hierdoor ontstaat meer en meer aandacht voor ‘de levensloopbestendige wijk’, de wijk die geschikt is voor alle inwoners van de wieg tot het graf. Een inspirerende leefomgeving zo is gebleken, werkt positief uit op de competenties van mensen, met name ook van de senioren.

Ontwikkelingen aan de zijde van de overheid

Overheden streven ernaar om hun beleid zo veel mogelijk te enten op de (expliciete dan wel veronderstelde) behoefte van de burgers. Dit leidt welhaast automatisch tot een meer integrale benadering, uitgaande van samenhang tussen beleidsdomeinen, clusters. Een voorbeeld vormt het beleidskader wonen, welzijn en zorg, waarbij het streven is om mensen door een combinatie van voorzieningen en diensten zo lang mogelijk zelfstandig, naar eigen keuze, te laten wonen en leven: de burger mag in de kern geen last hebben van schotten tussen c.q. binnen publieke en private organisaties.

Overheden realiseren zich meer en meer dat de maakbare samenleving niet bestaat. Indien een gemeente intervenueert is de schaal waarop dat gebeurt van groot belang. Een kern is niet altijd het juiste kader om bepaalde maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Indien er wel wordt geïntervenieerd is samenwerking steeds vaker het sleutelwoord, samenwerking met andere overheden (bijvoorbeeld in Parkstad-verband), samenwerking met private partijen (stichtingen, verenigingen maar ook bedrijven) en last but not least met de inwoners.

De gemeentelijke organisaties zijn aan verandering onderhevig. De dualisering heeft effect ten aanzien van ontwikkeling en effectuering van beleid. Ook ambtelijk worden structuren aangepast aan de eisen des tijds.

Ontwikkelingen aan de zijde van de burgers

Burgers worden in hun benadering steeds flexibeler en mobieler. Zij bepalen zelf de mate waarin en de wijze waarop zij de kern als uitgangspunt voor hun handelen kiezen. Individualisering is in dezen dus een bekend begrip. Er treden (meer en meer) spanningen op tussen de individuele ontplooiing van mensen en het collectieve belang, tot uitdrukking komend in sociale cohesie, sociale infrastructuur en ook leefbaarheid. Burgers laten zich wel aanspreken op hun medeverantwoordelijkheid maar de mate waarin is sterk afhankelijk van hun blikveld (nabij, smal). Te veel druk werkt contraproductief.

De relatie overheid-burgers

Sedert enige jaren krijgt de relatie overheid-burgers bijzonder veel aandacht. Er lijkt sprake van een kloof, waarbij de verwachtingen over en weer niet sporen. Ingezet wordt op vermindering van bureaucratie, betere communicatie en interactie die er ook echt toe doet. Een geloofwaardige en betrouwbare overheid stimuleert daarbij de participatie van burgers in politieke en maatschappelijke processen.

Technologische ontwikkeling

De technologische ontwikkeling neemt een hoge vlucht. Dit heeft een uitwerking op allerlei facetten die van belang zijn in het kader van de leefbaarheid. Enkele voorbeelden: communicatie en informatievoorziening, domotica (voorzieningen in woningen), teleshopping, veiligheid.

4. VISIE OP BASISKWALITEIT KERNEN VOERENDAAL

Het begrip basiskwaliteit wordt gebruikt om aan te duiden wat er ten minste aan functies, voorzieningen, diensten, (fysieke én sociale) infrastructuur in een kern noodzakelijk is opdat mensen er graag willen (blijven) wonen. Dit raakt aan de thema's die in het leefbaarheidsproject centraal staan: sociale netwerken, veiligheid, voorzieningen, verkeer/mobiliteit, wonen en zorg en welzijn en economische potentie. Daarnaast is de rolopvatting van de gemeente een belangrijke factor. Het is vanuit de optiek van basiskwaliteit niet relevant over welke kern in de gemeente Voerendaal het precies gaat. De visie op basiskwaliteit is in principe op alle kernen in de gemeente van toepassing.

Aan de visie op basiskwaliteit liggen de volgende uitgangspunten ten grondslag:

- een kern is een woon- en leefomgeving voor alle leeftijden, een kern is levensloopbestendig;
- een kern staat ten dienste van zowel de individuele als de collectieve ontplooiing van de inwoners;
- het is niet zo dat functies en/of diensten te allen tijde in de kern zelf aanwezig moeten zijn mits zij maar ten behoeve van de inwoners op een passende wijze beschikbaar zijn;
- invulling geven aan de noodzakelijke basiskwaliteit is een gedeelde verantwoordelijkheid van gemeente, professionele organisaties, ondernemers, vrijwilligersorganisaties en inwoners.

Basiskwaliteit is geen statisch begrip, een periodieke herijking is wezenlijk op basis van externe factoren en de dynamische ontwikkelingen in de kern -zelf-.

De visie op basiskwaliteit valt uiteen in de volgende negen elementen:

I. Functies

De kern heeft de basisfuncties wonen, werken, leren, recreëren en ontmoeten en biedt daarvoor de randvoorwaarden.

II. Voorzieningen

De volgende voorzieningen worden aangemerkt als basisvoorziening: buurtwinkel (met beperkt assortiment), basisschool, peuterspeelzaal, speelvoorzieningen, kerk, multifunctionele accommodatie (of als zodanig te gebruiken accommodatie) voor verenigings- en ontmoetingsactiviteiten, servicepunt voor basale diensten (post, bank e.d.), basiszorg (huisarts, uitdeelpost apotheek, thuiszorg, wijkverpleging, maatschappelijk werk).

III. Sociale netwerken

De kern beschikt over een vitaal verenigingsleven (inclusief buurtorganisaties) en vrijwilligerswerk. Er zijn voldoende gemeenschapsactiviteiten en mogelijkheden tot ontmoeting.

IV. Diensten

In de kern zijn basale diensten beschikbaar als bancaire en postale diensten, informatiepunt wonen, welzijn en zorg en services (bijvoorbeeld kopiëren, klussendienst).

V. Verkeer, vervoer en toegankelijkheid

De kern kent een adequate én veilige verkeersinfrastructuur met (zo nodig) verkeersremmende maatregelen. De kern is aangesloten op het openbaar vervoer en op specifieke vervoersmogelijkheden voor ouderen en gehandicapten. De voorzieningen in de kern zijn goed bereikbaar en goed toegankelijk.

VI. De openbare ruimte

De openbare ruimte biedt voldoende mogelijkheden voor de basisfuncties van de kern. Er is met name ook voldoende mogelijkheid voor informele ontmoeting en sociale activiteiten. Het beheren van 'grijs' en 'groen' is adequaat. De openbare ruimte wordt zó ingericht dat sprake is van een veilige kern.

VII. Diversiteit woningen

In de kern is sprake van diversiteit aan woningen: huur- én koopwoningen, woningen in uiteenlopende prijsklassen, woningen/woonvormen die geschikt zijn voor specifieke doelgroepen (met name ouderen en gehandicapten), dus óók zogenaamde zorgwoningen.

VIII. Economische potentie

De kern heeft een goede infrastructuur voor ondernemerschap. De per kern te definiëren economische potentie wordt ondersteund door stimulerende initiatieven.

IX. Rolopvatting gemeente

Het gemeentelijk beleid, de gemeentelijke plannen, de gemeentelijke voorzieningen staan ten dienste van de leefbaarheid van de kernen. Beleidsontwikkeling en planontwikkeling zijn transparant en interactief. Binnen structuren en processen (bijvoorbeeld klachtenbehandeling) staat de burger als individu én als collectief centraal.

Indien deze acht elementen in samenhang en op niveau aanwezig zijn in een kern kan gesproken worden van basiskwaliteit.

5. UBACHSBERG IN TOEKOMSTPERSPECTIEF

5.1 ONTWIKKELINGSGANG ZONDER INTERVENTIES

Indien thans geen verbeteracties worden genomen komt de leefbaarheid van Ubachsberg verder onder druk. Er zal daarbij sprake zijn van een sluipend proces met een drietal dominante factoren:

- de vergrijzing zet de komende jaren door waarbij de competenties van de ouderen afnemen als gevolg van de (minder wordende) uitdagingen/kansen in de woon- en leefomgeving;
- het gebrek aan basisvoorzieningen (winkel met beperkt assortiment, basale vormen van dienstverlening) is met name voor de minder mobiele doelgroep erg hinderlijk;
- de beperkte differentiatie aan woningen maakt het moeilijk voor zowel de oudere als de jongere doelgroep op de plek van voorkeur te gaan/blijven wonen.

Als gevolg van deze factoren treedt een (sluipende) kettingreactie op. Mensen die zich thuis voelen in Ubachsberg verlaten -mede als gevolg van de beperkte verhuisbewegingen/doorstroom- de kern noodgedwongen. De mobiliteit van veel inwoners maakt dat zij qua voorzieningen hun heil elders zoeken. De levendigheid van Ubachsberg neemt (verder) af, hetgeen óók zijn uitwerking zal hebben op de voorzieningen die zich nu nog met moeite staande houden. Er komt meer druk op het verenigingsleven, wellicht met uitzondering van de ouderenvereniging.

Het vrijwilligerswerk komt verder onder druk. Al met al zal dit leiden tot minder sociale dynamiek, minder gemeenschapsactiviteiten. Langzaam maar zeker zal de sociale cohesie afnemen, hetgeen ook leidt tot minder (mede-)verantwoordelijkheid van de inwoners voor de leefbaarheid van Ubachsberg. De relatie van de inwoners met de gemeente komt in dit scenario óók onder druk te staan. Verwachtingen worden niet ingelost. Irritaties over de voortdurende verkeersproblemen worden alleen maar groter. De bereidheid om in democratische processen te participeren zal dan ook tot een laag peil dalen.

Perspectief

Ubachsberg wordt een slaapdorp. De mensen voelen zich niet erg betrokken bij het wel en wee van hun dorp. Er is in Ubachsberg weinig te beleven. De kleinere verenigingen stoppen als gevolg van gebrek aan leden en kader. De mobiele inwoners vinden hun weg wel: zij zijn niet afhankelijk van wat het dorp te bieden heeft. De minder mobiele inwoners worden gedwongen hun heil elders te zoeken. Ubachsberg maakt een doodse indruk.

5.2 ONTWIKKELINGSGANG MET INTERVENTIES

Indien thans verbeteracties worden genomen ontstaat perspectief op een leefbaarder Ubachsberg. Dit overigens zonder te hoge verwachtingen te wekken: Ubachsberg blijft uiteraard een klein dorp met de daarbij behorende karakteristiek. De vergrijzing zal in Ubachsberg verder toenemen. Door bevordering van de leefbaarheid wordt ook bereikt dat de competenties van de ouderen door de woon- en leefomgeving worden geprikkeld. Basisvoorwaarden hiervoor zijn beschutte woonvormen met de bijbehorende zorg- en welzijnsdiensten. Hierdoor wordt het niet alleen mogelijk dat de ouderen in Ubachsberg (zo lang als mogelijk) blijven wonen maar ook dat door de doorstroming geschikte woningen voor starters beschikbaar komen. Nieuwbouw vormt in dit verband een waardevolle aanvulling. Belangrijk is dat Ubachsberg beschikt over de noodzakelijke basisvoorzieningen, waaronder een winkel met beperkt assortiment, een servicepunt met de basale diensten en een plek met voorzieningen in de sfeer van 1^e lijnszorg. Zodoende ontstaat de grondslag voor een positieve ontwikkelingsgang, waarbij inwoners gemiddeld wat vaker in de eigen kern blijven om te winkelen of bepaalde diensten te betrekken. Dit leidt tot meer levendigheid, meer sociale dynamiek waardoor bepaalde voorzieningen voor langere tijd voor Ubachsberg beschikbaar blijven. De druk op het verenigingsleven wordt wel gevoeld maar wordt gecompenseerd door een intensivering van het vrijwilligerswerk. Er is sprake van voldoende gemeenschapsactiviteiten en ontmoeting, hetgeen de sociale cohesie versterkt. Het verantwoordelijkheidsbesef van de inwoners is onverminderd groot hetgeen mede ten goede komt aan de sociale veiligheid. Een aantal verkeersproblemen is tot genoegen van de inwoners opgelost. Ook het openbaar vervoer is verbeterd. Een en ander leidt tot een positieve relatie van de inwoners en de gemeente waarbij de medeverantwoordelijkheid van inwoners en gemeente voor de leefbaarheid van Ubachsberg ook bijdraagt tot participatie in de democratische processen.

Ubachsberg is een dynamisch dorp. De inwoners zijn trots op hun dorp en zetten zich er graag voor in. Er zijn volop gemeenschapsactiviteiten. Het verenigingsleven is pluriform en vitaal. Voor iedereen die in Ubachsberg wil wonen is er een passende woning, met welzijns- en zorgdiensten. Voor primaire boodschappen en diensten hoef je het dorp niet uit. Ubachsberg maakt een levendige indruk.

6. VERGELIJKENDE ANALYSE

Indien de uitgangssituatie in Ubachsberg wordt gerelateerd aan de visie op basiskwaliteit wordt de noodzaak van interventies aangetoond. Onomstotelijk wordt onderbouwd dat de leefbaarheid van Ubachsberg thans onder druk staat. Uitgaande van de noodzaak tot interventies wordt de gewenste, specifiekere inkleuring helder uit de toekomstvisie, waarin de ontwikkelingsgang met interventies wordt geschetst. Niet vergeten mag worden dat het bronnenonderzoek gedetailleerde informatie heeft opgeleverd waarmee beslissers, beleidsmakers, ontwikkelaars en uitvoerders in de praktijk hun voordeel kunnen doen.

Bevordering van de leefbaarheid van Ubachsberg kan als volgt gestalte krijgen:

Functies

De basisfuncties zijn in Ubachsberg voorhanden. Optimalisering van de functies krijgt gestalte door de hierna aangeduide interventies.

Voorzieningen

Richting van de interventie:

- realiseren eenvoudige winkelvoorziening;
- realiseren servicepunt (eventueel in combinatie met winkelvoorziening);
- realiseren van (fysieke) ruimte voor (indoor-)verenigings- en gemeenschapsactiviteiten;
- realiseren van een plek waar basiszorg, informatiepunt wonen, welzijn en zorg alsmede spreekuur van vertrouwenspersonen van de ouderenvereniging kunnen worden gecombineerd.

Sociale netwerken

Richting van de interventie:

- versterken van de sociale infrastructuur door het ontwikkelen van een project ter versterking van het vrijwilligerswerk in Ubachsberg.

Diensten

Richting van de interventie:

- voorzien in basale diensten als bancaire diensten, postale diensten en kopieerservice;
- voorzien in diensten op het vlak van welzijn en zorg; zoals 24-uurs zorg, dagactiviteiten, ouderenadviesfunctie en ondersteuning mantelzorg, vrijwilligerswerk 55+ en services (bijvoorbeeld boodschappendienst).

Verkeer, vervoer en toegankelijkheid

- treffen van maatregelen ter opheffing van onveilige verkeerssituaties conform de vijf gestelde prioriteiten:
 1. Kerkstraat
 2. Kruispunt Kerkstraat/Mingersborgerweg
 3. Oude Schoolstraat
 4. Hunsstraat (tussen Kerkstraat en Heggerweg)
 5. Bostenstraat
- verbeteren van het gebruik openbaar vervoer door goede informatieverstrekking over de mogelijkheden van Reisnet.

Openbare ruimte

Richting van de interventie:

- treffen van specifieke maatregelen in het kader van het beheer van de openbare ruimte, conform de door de inwoners gestelde prioriteiten.

Diversiteit woningen

Richting van de interventie:

- realiseren van voldoende woningen, met de diversiteit die recht doet aan de bevolkingsopbouw, dus ook voor starters en ouderen (zorgwoningen);
- ontwikkelen c.q. in uitvoering brengen van uitbreidingsplannen.

Relatie overheid – burgers

Richting van de interventie:

- ontwikkelen en borgen van beleid, procedures, communicatie, voorzieningen die recht doen aan het uitgangspunt van gedeelde verantwoordelijkheid van gemeente en inwoners voor de leefbaarheid van Ubachsberg.

7. OPSTAP NAAR HET UITVOERINGSPROGRAMMA

De stappen die tijdens het project ‘leefbaarheid kern Ubachsberg’ worden gezet vormen het kader voor het Uitvoeringsprogramma. Het Uitvoeringsprogramma wordt ingedeeld in de vorm van actielijnen. Er wordt voor gekozen om de thema’s die tijdens het project centraal staan (sociale netwerken, veiligheid, voorzieningen, verkeer, wonen, zorg en welzijn) als kapstok te hanteren. Voor de inwoners bevordert dit de herkenbaarheid, terwijl de link met de basiskwaliteit gemakkelijk te leggen valt.

Per actielijn (=thema) wordt een strategisch doel geformuleerd. Daarnaast telt iedere actielijn één of meer concrete projecten die gefaseerd in uitvoering worden genomen. Het is niet zo dat daarbij alles wat in principe wenselijk is wordt opgepakt. Er is sprake van een ‘filter’ dat bestaat uit belangrijke uitgangspunten als haalbaarheid (niet te veel hooi op de vork), beheersbaarheid (doen wat je met elkaar afspreekt) en samenwerking (méér schouders eronder).
